

Po skalah Dobrača navzdol je brnelo. Otroci so se prestrašeni obrnili stran ...« Ko je najpogumnejši med njimi zahteval izpolnitev obljube, »je bilo tam, kjer je prej sedel možiček, vse prazno. Le grd smeh se je slišal« (str. 23). Tedaj pa se je zgodil drugi čudež. Beli škrtatje, ki so tiho plesali okoli ognja, so mačko obvarovali pred plameni. Otroci pa so bili tako prestrašeni, da so jo, ne da bi se ozrli nazaj, ucvrli proti

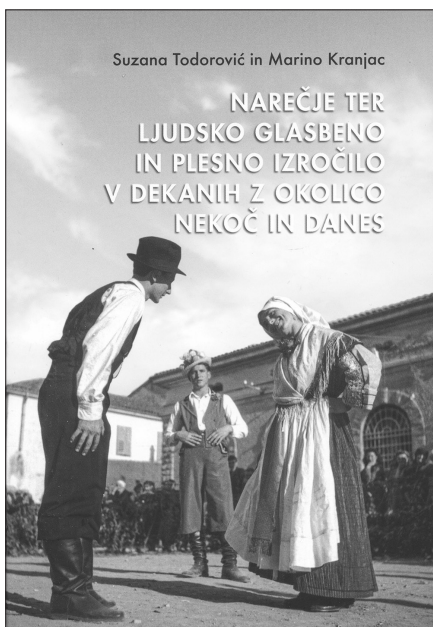
domu, vendar niso našli prave poti. Začeli so se vrteti v krogu, dokler se jim ni prikazala dolgolasa, v belo oblečena vila. »Danes ste storili nekaj hudega!« jih je nagovorila. »Toda čutila sem, da to obžalujete, pa sem prišla k vam. Vidite tam tale mostiček? Čez take mostove boste morali v življenju večkrat hoditi. Nekateri vodijo k dobremu, drugi k hudemu. O dobrem ali hudem boste odločali sami!« Po tem nauku

je dobra vila razprostrla gube svoje obleke in iz nje je skočila Mijavklca. »Otroci so si oddahnili in okoli src jim je postalo toplo« (str. 29).

Na koncu slikanice so dobrodošla uredniška pojasnila in obsežen slovarček težje razumljivih narečnih besed. Natisnjena izdaja ponuja tudi zvočno doživetje: priložena ji je zgoščenka, na kateri Maria Bartoloth prebere pravljico v svojem pojočem ziljskem narečju.

SUZANA TODOROVIĆ IN MARINO KRANJAC: *Narečje ter ljudsko glasbeno in plesno izročilo v Dekanih z okolico nekoč in danes.*

Libris, Koper 2020, 387 str. (notni zapisi, rokopisi, fotografije).

»Na ohceti so imeli harmoniko, po starem so godli na žime: na *šknt*, meli so tudi bajs, piščali (klarinet, korneta), cvilrji (godci) so bili Istrijani,« je jeseni leta 1949 med drugim zapisal Radoslav Hrovatin ob pripovedovanju domačina iz vasice Dvori, ki leži ob Kraškem robu. Etnomuzikolog, skladatelj in glasbeni pedagog je bil takrat član raziskovalne ekipe Slo-

venskega etnografskega muzeja, ki je pod vodstvom ravnatelja Borisa Orla sistematično preučevala, zbirala in dokumentirala gradivo o snovni in nesnovni kulturi Slovencev na podeželju pred drugo svetovno vojno in po njej. Tretja, t. i. Orlova ekipa, se je leta 1949 za dober mesec odpravila v Istro, na območje Dekanov z okolico. Štirinajstčlansko ekipo je vodil Milko Matičetov, ki je raziskoval ljudsko pesništvo in pripovedništvo, za ljudsko glasbo in ples pa je bil zadolžen Radoslav Hrovatin. V letih po drugi svetovni vojni so bila taka raziskovanja dobrodošla. Podpirala jih je tudi tedanja oblast, ki je pomagala tako finančno kot tudi z navodili domačim oblastem, kako raziskovalcem pod institucionalnim okriljem ljubljanskega muzeja pomagati za čim boljše preučevanje tega, do takrat z etnografskega stališča razmeroma neznanega področja. V času raziskovanja je bilo to območje še del Svobodnega tržaškega ozemlja pod vojaško upravo Jugoslovanske armade, in kot je zapisal Milko Matičetov, so pričakovali, da bodo odkrili »premno-ge kulturne prvine, ki nesporno povezujejo ta kraj s slovenskim svetom.«

Žal pa so po opravljenem raziskovalnem delu na terenu zajetni in dragoceni zapisi Radoslava Hrovatina o glasbi in plesu ostali širši javnosti neznan; avtor jih je odnesel domov, kjer jih je verjetno želel urediti, po njegovi smrti pa so zapisi ostali v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU. Le nekaj jih je bilo objavljenih in uporabljenih za posamične razprave.

Celotno gradivo, zbrano v Dekanih in okolici, je po več kot sedemdesetih letih le ugledalo luč sveta po zaslugi glasbenika, znanega preporodnika istrske ljudske glasbe Marina Kranjca, ki je k sodelovanju povabil dialektologinjo, izredno profesorico na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem in raziskovalko istrskih narečij Suzano Todorović. Pri tem so jima pomagali še sodelavci Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, Slovenskega etnografskega muzeja, Krajevne skupnosti Dekani in številni posamezniki, ki se jim avtorja na začetku knjige lepo zahvaljujeta. V monografijo pa avtorja nista zajela le takrat zbranega in popisane gradiva, ampak sta se ob urejanju gradiva ponovno podala na teren v Dekane in okolico ter vse še enkrat

* Maša K. Marty, etnomuzikologinja, prof. glasbe in mag. etnologije; masamarty@gmail.com.

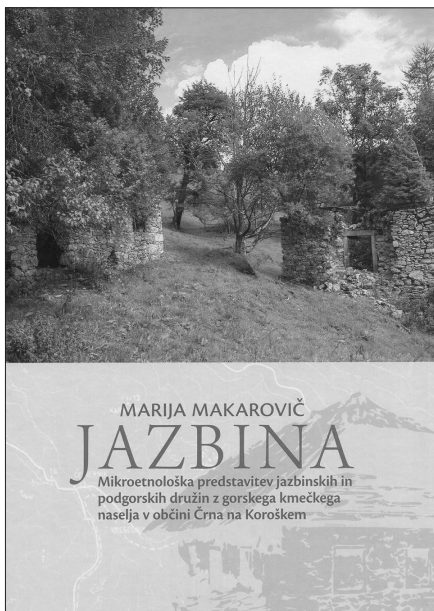
preverila, na podlagi svežih terenskih izkušenj nekatere zapise rekonstruirala ali jih dodala in delo nadgradila, da je »boljše od originala«.

Izdano publikacijo sta avtorja sestavila iz obsežne zapuščine Hrovatinovega gradiva, poleg skeniranih izvirnih terenskih beležk sta uredila ter prepisala tudi zapiske iz leta 1949. Marino Kranjac je zapise združil v razumljive notografirane zapise, saj je Radoslav Hrovatin besedila zapisoval v en zvezek, melodije pa v drugega. Avtorja sta vse dopolnila s komentarji in izsledki lastnih terenskih raziskav. V publikaciji je zabeležena zgodovina raziskanih krajev ter okoliščine in zgodovinska umestitev takratnega raziskovanja. Tako na primer izvemo, da so med zbranimi in zapisanimi pesmimi zapisovalci zaobšli istrobeneške in tržaškoitalijanske pesmi, ki so bile in so še žive na tem obmejnem področju. In čeprav je etnolog Milko Matičetov zapisal, da »kjerkoli bi nam delo narekovalo, da vstopimo v italijansko hišo, bomo prekoračili ta prag z nezmanjšanim zanimanjem, sporazumevali se

bomo italijanski, a v arhivih ekipe pa bodo tudi ti italijanski zapiski na razpolago vsakemu resnemu povpraševalcu«, teh pesmi v Hrovatinovih zapiskih ni. Prav tako so beležke ostale prazne po obiskih obmorskih mest, saj so imela mesta še romanski pečat, novi, povojni priseljenci pa raziskovalcem niso bili zanimivi, saj je bila raziskava namenjena iskanju živeče, predvsem slovenske starožitnosti in zlasti zbiranju gradiva po slovenskem podeželju. V knjigi so predstavljene tudi glasbene in dialektološke raziskave, ki so sledile prvi sistematični raziskavi Etnografskega muzeja, ter njihovi rezultati, navedene pa so tudi spremembe, ki jih je ob svoji zadnji dialektološki raziskavi, opravljeni leta 2016, zabeležila Suzana Todorović. Prepisom Hrovatinovih zapisov so dodana tudi narečna poimenovanja, na koncu monografije pa je še slovar narečnih izrazov za večjo razumljivost zbranega gradiva. Celotno knjigo bogatijo ilustrativne fotografije, večina prav iz prvega povojnega raziskovanja v Istri, ki jih hrani arhiv Slovenskega etnografskega muzeja. Mo-

nografija nas tako popelje po tem delu Istre in odstira ta svet skozi čas ter se zaključi z zelo kratkim sklepom.

V znanstveni publikaciji *Narečje ter ljudsko glasbeno in plesno izročilo v Dekanih z okolico nekoč in danes* bodo domačini po sedmih desetletjih le prebrali, kako se je govorilo in pelo na njihovih domačijah v letih po drugi svetovni vojni – spomin na te raziskovalne obiske iz Ljubljane, ki so bili za domačine zelo pomemben dogodek, kot tudi organizacija prireditve Brško opasilo, ki je opisana v knjigi, se je med ljudmi namreč ohranjal še dolga desetletja. Knjiga je bogat vir podatkov za celotno Istro, pa tudi za širši slovenski, italijanski in hrvaški prostor. Bralce bo našla tako med znanstvenim in strokovnim občinstvom kot tudi med ljubitelji glasbe in narečij. Objavljeno glasbeno gradivo pa je tudi bogat vir za vse ustvarjalce in poustvarjalce, ki želijo nadgraditi znanje in obogatiti svoj glasbeni repertoar.

MARIJA MAKAROVIC: *Jazbina: Mikroetnološka predstavitev jazbinskih in podgorskih družin z gorskega kmečkega naselja v občini Črna na Koroškem*

Občina Ravne na Koroškem, Črna na Koroškem 2019, 845 str.

Etnologinji dr. Mariji Makarovič leta ne pridejo do živega. Pri devetdesetih je po štirih letih raziskav izdala več kot osemsto strani dolgo – in kot je pisalo na poštni ovojnici, 2,260 kg težko – etnološko študijo o Jazbini, eni od gorskih naselbin v občini Črna na Koroškem, ki se ponaša s čudovito pokrajino dolin Tople, Koprivne, Javorja, Bistre, Podpece in še kakšne. Ta gorski svet pomeni, da je morala avtorica narediti veliko terenskega dela na ne-

ravno položnih krajih. Jazbina je položena na pobočje od Uršlje Gore, se pravi od Podgore, proti Mežiški dolini, natančneje proti Žerjavu, nad katerim leži tudi danes že zaraščeni Pogorelec, znan po romanu Prežihovega Voranca *Požganica*. Marija Makarovič mimogrede omeni, da je bil prav ta roman – poleg priznanja, ki ji ga je podelila Občina Črna za številna dela o Črni in Črnjanih ter nasploh o Koroški – glavni povod za to, da se je lotila tega

* Milan Vogel, univ. dipl. etnolog in prof. slovenščine, upokojeni komentator v kulturni redakciji Dela; mavcmilan@gmail.com. Besedilo je bilo v zvočni obliki predvajano 28. aprila 2021 na 3. programu Radia Slovenija v oddaji »S knjižnega trga«, za katero je bilo prvotno tudi napisano. Tu ga objavljamo z malenkostnimi spremembami.